

аўтамаб. З.п. ўкладваецца дарожнае пакрыццё, на чыг. — верхняя будова пуці. Да З.п. адносяцца кветы, канавы, рэзервы, дрэнажныя і інш. непасрэдна звязаныя з палатно водаадводныя збудаванні. Выкарыстоўваецца для ўстаноўкі пуцявых і дарожных знакаў, агароджы, водапрапускных труб, падтрымных або ахоўных прыстасаванняў і канструкцый і інш. З.п. ўмацоўваюць дэрнам, бетоннымі плітамі, поліэтыленавымі плёнкамі, вяжучымі матэрыяламі, пасевам траў.

І.І.Леановіч.

ЗЕМЛЯНЫ АРЭХ, кветкавая расліна, гл. ў арт. *Arachis*.

ЗЕМЛЯНЫ ЗАЯЦ, тушканчык вялікі (Allactaga major), млекакормячэ сям. тушканчыкавых атр. грызуноў. Пашыраны ў Паўд.-Усх. Еўропе, Казахстане, Паўд. Сібіры. Жыве ў паўпустынях, лесастэпах, уздоўж дарог у орах.

Самы вял. тушканчык, даўж. цела 19—26 см, хваста да 30 см. Пыска выцягнутая, сперду пляската, вушы доўгія, заднія канеч-

ЗЕМЛЯНЫ МІНДАЛЬ, кветкавая расліна, тое, што чуфа.

ЗЕМЛЯНЫ АРЭШКІ, кветкавая расліна, гл. ў арт. *Вятроўнік*.

ЗЕМЛЯНЫ БЛОХІ, гл. *Блошкі*.

ЗЕМЛЯНЫЯ РАБОТЫ, работы, звязаныя з распрацоўкай (выманнем), перамяшчэннем і ўкладкай грунту ў пэўнае месца; від будаўнічых работ. Выконваюцца пры буд-ве плацін, дамбаў, дарог, пракладцы інж. сетак, планіроўцы тэрыторый, раскрыцці радовішчаў і інш. Бываюць адкрытыя (на паверхні зямлі), падземныя і падводныя.

З.р. выконваюцца мех., гідрамех. (гл. *Гідрамеханізацыя*), выбуховым і камбінаваным спосабамі. Пры мех. спосабе капанне і перамяшчэнне грунту робяцца землярышнымі і землярына-трансп. машынамі (*экскаватарамі, бульдозерамі, скрэперамі, грэйдэрамі, грэйдэрамі-элеватарамі, каналакапальнікамі, аўтапаездамі, самазваламі* і інш.); разраўноўванне і ўшчыльненне — *планіроўшчыкамі, каткамі дарожнымі, трамбавальнымі машынамі* і інш. Выбуховы спосаб эфектыўны пры распрацоўцы скальных, мэзлых і інш. грунтоў павышанай трываласці. Метадам накіраванага выбуху часта забяспечваюць пасадку дарожнага насыпу на мінер. дно балота. Земляныя збудаванні, якія ствараюцца ў выніку З.р., бываюць у выглядзе выемак або насыпаў. Выемка, якая выкопваецца для здабычы грунту, наз. *кар'ерам* (часам рэзервам); насып, што ўтвараецца пры адсыпцы залішняга грунту, — *адвалам*. Да З.р. адносяць таксама падрыхтоўчыя і дапаможныя работы.

Літ.: Основы строительного дела. Мн., 1980. І.І.Леановіч.

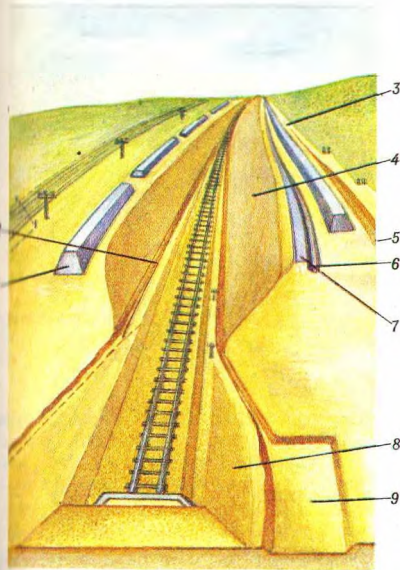
ЗЕМЛЯНЫЯ ЧОРВІ, гл. *Дажджавыя чэрві*.

ЗЕМЛЯРОБСТВА, 1) адна з асноўных галін сельскай гаспадаркі; вырошчванне культурных раслін для забеспячэння насельніцтва харч. прадуктамі, жывёлагадоўлі — кармамі, лёгкай і харч. прам-сці — сыравінай. Уключае палыводства (збожжавая гаспадарка, *льнаводства, буракаводства, бульбаводства, насенняводства*, вырошчванне кармавых культур), *агародніцтва, пладаводства, кветкаводства*.

У 20 ст. распрацаваны і выкарыстоўваюцца навукова абгрунтаваны сістэмы З., якія ўключаюць развітую агра-тэхніку, палепшаную апрацоўку глебы, удасканаленае насенняводства, навук. селекцыю высокаўраджайных сартоў с.-г. культур, у адпаведнасці з канкрэтнымі ўмовамі прыродна-эканам. раёнаў уводзяцца севазвароты, ажыццяўляецца

меліярацыя, на аснове хімізацыі шырока ўжываюцца мінер. ўгнаенні, развіваецца эфектыўная сістэма аховы раслін. Існуе экстэнсіўнае З. (рост вытв-сці за кошт расшырэння плошчаў) і інтэнсіўнае (рост вытв-сці за кошт дадатковых укладанняў працы і сродкаў). Вылучаюць: арашальнае З. (са штучным арашэннем), багарнае (у раёнах арашальнага З., але магчымае без паліву); сухадольнае або сухое (з дэфіцытам атм. ўвільгатнення і няўстойліваасцю прыродных умоў); устойлівае (у абласцях дастатковага ўвільгатнення); круглагадовае (у вільготных субтропіках і тропіках, з вырошчваннем 2—3 ураджаў за год), а таксама горнае (пераважна на схілавых тэрасах), палярнае (з выкарыстаннем парнікоў) і інш. Аснова З. — палыводства, а яго гал. галіна — збожжавая гаспадарка. У 1994 сусв. вытв-сць збожжа склала 1940,1 млн. т, яго вядучыя вытворцы — Кітай (больш за 20 % сусв. збору збожжа), ЗША (17%), Індыя (11%). Са збожжавых культур найважнейшае значэнне маюць пшаніца, рыс і кукуруза. У 1994 у свеце было сабрана 534,3 млн. т пшаніцы; вядучыя вытворцы — Кітай (19 % сусв. вытв-сці), ЗША (12%), Індыя (11%). Прыкладна столькі ж збіраюць рысу — 531,3 млн. т (1994). Асн. рысасеючыя краіны — Кітай (больш за 30% сусв. збору) і Індыя (больш за 20%). Кукуруза — гал. зернефуражная культура. У 1994 яе вытв-сць склала 551,2 млн. т. Гал. вытворцы — ЗША (42%) і Кітай (19%). Тэхн. культуры забяспечваюць сыравінай розныя галіны прам-сці. Найб. значэнне маюць алейныя (сланечнік, соя, рапс і інш.), цукраносныя (цукр. буракі, цукр. трыснёг), валакністыя (бавоўна, лён-даўгунец, каноплі, джут і інш.). Бульбаводства — галіна З. па вырошчванні бульбы на харч., тэхн. і кармавыя мэты. Яго сусв. вытв-сць склала 283,3 млн. т (1994). Буйнейшыя вытворцы — Расія, Кітай і Польшча (удз. в. кожнай краіны складае больш за 10% сусв. валавота збору).

Аснову с.-г. вытв-сці Беларусі складае збожжавая гаспадарка. Збожжавыя культуры займаюць амаль палову ўсёй яе пасяўной плошчы (у 1996 — 43,2%) і выкарыстоўваюцца на харч. і фураж-

Земляное палатно чыгункі: 1 — кавальер; 2 — кювет; 3 — паласа адводу; 4 — выемка; 5 — нагорная канава; 6 — забанкетная канава; 7 — банкет; 8 — насып; 9 — рэзерв.

іліці пяціпальцыя, доўгія. На канцы хваста вяркі і шырокі «спяг» з чорнай асновай і белай вяршыняй. Верх цела буравата-шэры або пясчана-шэры, знізу белы. Нараджае 1—4 яліцяныя. Корміцца насеннем, цыбулінамі і клубнямі розных раслін, зрэдку насякомымі. На зіму ўпадае ў спячку.

Земляны заяц.

Валавы збор асноўных сельскагаспадарчых культур на Беларусі (тыс. т) у гаспадарках усіх катэгорый

	1980	1990	1996
Збожжавыя і зернебабовыя	4108	7035	5786
Льновалакно	61	52	49
Цукровыя буракі	1122	1479	1011
Бульба	9333	8590	10 881
Агародніна	733	749	1204
Плады і ягады	414	373	439